

ולפיכך צריך ביאור מאי קא קשיא להו
לגאוני בתראי הרבנים דלעיל ז"ל, וצל"ע.

* * *

אמר הצעיר יעקב חיים סופר נר"ו: האמור
לעיל זכיתי וכבר נדפס בחיבורי ברית
יעקב (ר"ס ט"ו דקמ"ו ע"א), וכאן הדפסתיו
עם קצת הוספות, ועכשיו בעת העריכה
מצאתי שכבר הגאון רבי דוד פארדו ז"ל

בביאורו היקר על פירוש רש"י לתורה
הנקרא בשם "משכיל לדוד" עמד בדברי
רש"י ז"ל דלעיל, ועיין שם מה שכתב
לתרץ, ולא נתיישבתי בדבריו היטב ויש
להתבונן בהם, ועיין גם לתלמידו הגאון ז"ל
בספרו באר בשדה שם, ובעזה"י נחזור
ונעיין בדברים.

סימן כז.

בענין קלקולי ופגמי עון לשון הרע רח"ל

ראש חדש סיון תשנ"ח.

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך, לא
תעמד על דם רעך אני ה'".

ובתרגום אונקלוס: "לא תיכול קורצין
בעמך", **ובתרגום המיוחס**
ליונתן: "לא תהוון אזלין בתר לישן
תליתאי דהוא קשי הי כחרבא דקטל מן
תרין חורפוי למיכול קורצין למעיקא לבר
עמך" וכו', **ובתרגום ירושלמי שם**: "עמי בית
ישראל לא תהוון בתר לישנא תליתא על
חבריכון".

ופירש רש"י ז"ל: "לא תלך רכיל אני אומר
על שם שכל משלחי מדנים ומספרי
לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה
יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק
נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה
אשפיי"מנט בלע"ז" וכו', ועיין בדברי
הרמב"ן ז"ל והרב החזקוני ז"ל שם.

וראיתי לנכון לקבוע כאן לתועלתי שלי,
ולתועלת המעיינים הי"ו, "מכתב
ידידות", מיום שלישי ראש חודש סיון
תשנ"ח לפ"ק, בעניני חומר איסור לשון הרע
קלקוליו ופגמיו רח"ל, ושכרו הגדול של

השומר פיו, אשר כתבתי למעלת ידידי היקר
הרה"ג רבי אברהם נשרי שליט"א, מלוקטים
מדברות גאון עוזינו רבי חיים פאלאג"י זצ"ל,
ואגבן משאר ספרי קודש, וכבר נדפס בראש
ספרו המצויין "סמא דחיי" תלי"ת, וכאן באו
דברינו עם המון הוספות חדשות, ותפילתי
שיעשו הדברים פרי לטובה ונזכה אנחנו
וזרענו וזרע זרעינו לפה קדוש וטהור אכי"ר.
ואלו דברי במכתבי שם:

"אחדש"ת ושה"ט, האירו למול עיני
גליונות מספרו החשוב היקר
והמצויין הנקרא בשם "סמא דחיי", ואשר
כשמו כן הוא, סמא דחיי להוגים בו
והלמדים מהמובא בו, והוא ליקוט נפלא,
מלאכה עם חכמה, במעלת הנוצר לשונו
מחטאי הלשון, והראש והראשון להם לשון
הרע ורכילות, גודל שכרו, חשיבותו
וחשיבות תורתו וכו', ולהפך להפך רח"ל.

והנה כבר הכהן הגדול מרנא ורבנא
מדברנא דאומתיה מאיר עיני ישראל,
רבינו החפץ חיים זצ"ל בכל חיבורי קדשו
הראה עוזו נפלאות תורתו בפתגמא דנא, הן

בחלק ההלכה והן בחלק המוסר השייך לזה, ואשר לו חייבים כל בית ישראל הדורות הבאים אחריו הכרת הטוב לאין שיעור, שהאיר עינינו והציל משחת נפשנו בזה שערך לנו שלחן בהלכות פה ודיבור, ולולי חיבוריו הקדושים מי יודע מה היה לנו, וזכה מר הי"ו לסדר מדברות קדשו של רבינו הכהן הגדול זיע"א, ולהביא לבית המדרש עוד אומר מן החדש, מהמון חיבורי גדולי הדורות נ"ע המלהיבים את נפש האדם להזהר ולהשמר בכל כוחו מחטאי הלשון המצויים, והחמורים ביותר – איישר חיליה. ועוד השכיל מר נ"י לשלב הדברים עם עובדות והנהגות מאורי ישראל גדולי רבנן ע"ה די בכל אתר ואתר, בבחינת גדול שמושה, ואין ספק אצלי שכל המעיין והלומד תדיר בחיבורו היקר "סמא דחיי" ימצא תועלת לנפשו להשגיח ביתר שאת ויתר עוז על אמרי לשונו ועל כל היוצא מפיו, ויזכה לסמא דחיי, ואשריו ואשרי חלקו דמר הי"ו שזכה וזיכה את הרבים, ומחלקו יהיה חלקי.

וטוב ויפה הדבר שהרעיש מר הי"ו בחיבורו על פתגמא דנא אתר שחטא הלשון על כולו ובעונות הרבים מצוי הוא למאד מאד ושכיח ביותר, וכה כתב רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל בביאורו לתורה דברים (כ"ה י"ז): "מעשה מרים נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואף על פי שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל ציוה הכתוב להודיעו ולגלותו, כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפיהם, מפני שהוא חטא גדול וגורם רעות רבות, ובני אדם נכשלים בו תמיד, כמו שאמרו והכל באבק לשון הרע". **ובספר** חפץ חיים (כלל י' סעיף ו') כה כתב: "דבר זה ידוע בעונותינו הרבים כי כמעט כולנו נכשלים בלשון הרע, ובפרט

בקבלת לשון הרע" ע"ש, ושם (כלל ו' סס"א) הביא מדברי רז"ל שגדול עונש המקבל לשון הרע יותר מן האומרו", ורבינו החפץ חיים ז"ל רגיל בחיבורי קדשו להביא דברי הרמב"ם ז"ל שמה שאמרו רז"ל שהכל באבק לשון הרע היינו בזמנם, אבל בזמננו הלואי נינצל מלשון הרע עצמו, עיין בספר חובת השמירה (פרק ח' דף ל', ודף ל"ב), ובספרו זכור למרים (פרק ד' דף י"ז) ועוד.

וכתב בספר פלא יועץ (מערכת כ' ערך כלילות יופי אות ז') גבי אותם ארבע כיתות שאינם מקבלות פני שכינה שקרנים, חנפנים, מדברי לשון הרע וליצנים, ומי שאינו זהיר וזריז נכשל בהם בכולם או בקצתם ע"ש.

ושארי הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בעל בן איש חי, בספרו היקר אדרת אליהו (פרשת תצוה דס"ב סע"ב) כה כתב: "עון לשון הרע שכיח יותר, ושכיח בכל אדם, וכמו שאמרו וכולם בלשון הרע, ומקשי לשון הרע סלקא דעתך, אלא אימא באבק לשון הרע, הרי כולם באבק לשון הרע, ואם בזמנם אמרו כולם באבק לשון הרע, בדור יתום כזה מה נענה ומה נאמר, ה' הטוב יכפר בעדינו, איך שיהיה הנה בעון לשון הרע אין נקי" ע"ש. **וכתב** רבינו הגדול רבי חיים ן' עטר ז"ל "אין לך דבר שמרחיק את האדם מקונו כלשון הרע", וכמפורש בספרו אור החיים הקדוש ויקרא (י"ד ט') עיין שם. [ועיין בספר נר למאור שם].

ודוק בלשונו הטהורה, שאינו אומר גזל, אינו אומר מאכלות אסורות, אינו אומר שאר חטאים ועונות וכו', אלא אמר לשון הרע!! ואוי ואהה על זאת, כי כלום אדם הרחוק מקונו תקוה יש לו, והרי עיקר העיקרים ותכלית כל האדם הוא שיהא האדם דבוק בקונו יתברך, והיא היא השלימות האמיתית, כמאמר דוד המלך ע"ה ואני קרבת

אלהים לי טוב, וכל אשר יחשבהו לטוב זולת זה אינו אלא הבל ושוא נתעה, כמו שלימדנו להועיל רבינו איש האלקים החסיד הרמח"ל זצ"ל במסילת ישרים (פרק א') ועוד, ובא חטא מכוער ואיום זה ופועל את ההיפוך היותר נורא שיכול להיות, והוא להרחיק את האדם מקונו רח"ל, והרגיל בלשון הרע רח"ל מרוחק בתכלית הריחוק מבוראו ית"ש, והיינו דאמרו ז"ל המספר לשון הרע אומר הקב"ה אין אני והוא יכולים לדור בעולם (ערכין ט"ו ב'), ומסלק את השכינה מלמטה למעלה כמאמרם בדברים רבה (פ"ה ס"י), ולכן אינו מקבל פני שכינה כמפורסם בסוטה (דף מ"ב) ע"ש, ועל זה ידו כל הדרוים, השי"ת יחוס ויצילנו מכל נדנוד וסרך עון, ויזכנו לתשובה שלימה ולהיות דבוקים בו ובתורתו כל הימים, אנחנו וכל זרעינו וזרע זרעינו עד עולם אמן.

וכבר ידוע הדבר ומפורסם הענין שגאולתינו ופדות נפשנו, תלויה בתיקון חטאי הלשון, וכל זמן ששטן זה מרקד בינינו רח"ל, הגלות השחורה נמשכת ואין בן דוד בא, והאריכות בזה אך למותר, ואמרו רז"ל במדרש שמות רבה (פ"א סס"ל): "היה משה מהרהר בליבו ואומר מה חטאו ישראל שנשתעבדו מכל האומות, כיון ששמע דבריו אמר לשון הרע יש ביניהם, האיך יהיו ראויים לגאולה" ע"ש.

והגאון חיד"א ז"ל בספרו לב דוד (פרק כ"ד) הביא משם ספר ברכת טוב: "בעון לשון הרע הגדול מכולם (מע"ז ג"ע וש"ד) הוא הגלות האחרון הגדול והחמור והארוך (ר"ל מכל הגלויות), ואין תיקונו אלא בתורה" עיין שם.

והוסיף החיד"א שם (כד"ה וזו) וכתב: "ומאחר שהגלות הזו הוא בעון לשון הרע, מוכרח שצריך לשוב מעון לשון

הרע, שאם לא איך יתכן שתבוא הגאולה, וזה טעם לאורך הגלות הזה המר והנמהר זה כמה מאות שנים [משום] שצריך לתקן העון הזה, ואשר בעבורו הוא הגלות ועדיין לא שבנו", וכן כתב בספרו כסא רחמים ע"ש, וכן כתב הרב בעל מסגרת השלחן ז"ל בספרו תוספת חיים (פתיחה לתהלים), ובספרו הנהגת אדם מגדולי ישראל (לחם הפנים אות י"א דף ר"ז). ועיין היטב בדברי האור החיים הקדוש ויקרא (י"ד ט'), והאריך בזה רבינו החפץ חיים זצ"ל בהרבה מקומו מחיבוריו, זכרם מר הי"ו ע"ש.

ולפי זה כל אשר לומד עניני לשון הרע, הן חלק ההלכה והן חלק המוסר, ומתאמץ לקיים הדברים הלכה למעשה, בודאי יש לו חלק בקירוב הגאולה, פדות נפשנו, והרמת קרן התורה וכבוד שמו יתברך, ואשריו שזכה לכך, השי"ת יעזורנו על דבר כבוד שמו אמן.

והנני לקיים את אשר אמרתי למר הי"ו ולהביא דברות קדשו של הגאון הגדול רבי חיים פאלאג"י ז"ל בספרו נפש חיים (מערכת ל' אות י"ז) אשר האריך הרחיב בענין זה, ועם מעט הערות והוספות מאתי הקטן. וזו לשונו הקדושה:

לשון הרע. ידוע הדבר ומפורסם הענין דהמדבר לשון הרע גדול עונו מנשוא, והן בעון אין מי שיצא נקי להיות שומר פיו ולשונו מזה, וכדי לזכות את הרבים אסו"ף אסיפ'ם כל הדברות וכל האמירות שנאמרו בחומר איסור זה, והאל ברחמיו ישמרנו ויצילנו מלשון הרע ומאבק לשון הרע ומכל חטא ועון ברוב רחמיו וחסדיו אמן.

א. לוקה בצרעת – מדרש תנחומא (פרשת טהרה). [א"ה יח"ס: ועיין רש"י משלי (י"ט כ"ט) ורבינו בחיי בראשית (ג' י"ד)].

ב. נקרא מחלל שם שמים בסתר – רבינו יוסף יעבץ ז"ל בפירושו למסכת אבות (פ"ד מ"ה) על משנת כל המחלל שם שמים בסתר.

א"ה יח"ס: ראיתי לנכון להביא כל דברי קדשו של הגאון רבי יוסף יעבץ ז"ל בזה: "ונראה לי שבכלל המחלל שם שמים בסתר, המספר לשון הרע, יען כי נמצאו בכנפיו אבק שלש עבירות חמורות, שהשורש בכל אחת יהרג ואל יעבור, וכמו שאמרו רז"ל (ערכין ט"ו ב'), בעבודה זרה כתיב אנא חטא העם הזה חטאה "גדולה", ובגילוי עריות כתיב ואיך אעשה הרעה "הגדולה" הזאת, ובשפיכות דמים כתיב "גדול" עוני מנשוא, ואילו בלשון הרע כתיב לשון מדברת "גדולות".

ואל תחשוב שאמר זה על צד הגוזמא ואינו כי אם על צד הדקדוק האמתי, וזה כי עובדי עבודה זרה היו אומרים אין ה' רואה אותנו, ולכן היו נמשכים אחר העבודות ההם למצוא חן בעיני הבעלים והעשתרות כפי דעתם הנפסדת, והנה המספר לשון הרע על חבירו, כשמעו את קול צעדיו ישתוק מן דבריו וישנה דבורו, ובעברו מעל פניו יחזור לקלקולו, ולא יחשוב שמי שמלא כל הארץ כבודו בכל מקום עיני צופות, והאשה המנאפת אכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און, והמספר לשון הרע ומראה סבר פנים יפות לחבירו בפניו ובקרבו ישים ארבו ומדי עברו ילעיג עליו וישימהו מרמס לחרב לשונו, ושפיכות דמים אין צריך ביאור כי הוא יסודו, וכל שכן אם ילבין פניו ברבים, וכיון שכן אין לך חילול גדול מזה, ולכן יפרעו ממנו בגלוי, וכמו שאמר והעם לא נסע עד האסף מרים, כי ידעו כולם גודל ענוש הרע ואף על פי שהיה בסתר ובשוגג "עכ"ל].

ג. נקרא ארור מכה רעהו בסתר – רש"י דברים (פרשת כי תבא כ"ז כ"ד).
ד. אין לו חלק לעולם הבא – מדרש תנחומא (שם), ופרקי רבי אליעזר (פכ"ג) ולקמן.

ה. פוגם בשכינה – הרב ראשית חכמה (שער הקדושה פי"ג).

ו. גורם גלות לשכינה ושתשכון עם אהלי קדר שהם הקליפות – הרב ראשית חכמה שם.

ז. מתחייב מיתה – מדרש תנחומא שם. [א"ה יח"ס: צא וראה דברות רבינו בעל חרדים זצ"ל (פרק ס"ו אות צ"ב) וזו לשונו הטהורה: "המתיר אסירי המלך חייב מיתה, והרי המלך יתברך אסר הלשון בשתי חומות, אחת של עצם ואחת של בשר", ודבריו הקצרים נוראים ויורדים חדרי בטן].
ח. משתרש מחיי עולם הזה ועולם הבא – מדרש תנחומא שם.

ט. הורג שלשה האומרו והמקבלו ומי שנאמר עליו – מדרש תנחומא שם, ובערכין (ט"ו ב'), ובירושלמי אמרו אף אבנר שהיה ספק בידו למחות ולא מיחה ע"ש. [א"ה יח"ס: עיין ירושלמי פאה (פ"א ה"א ד"ה ע"א) ובבלי סנהדרין (כ' א') וצ"ע].
י. דומה לחץ שכבר יצא מרשותו ואין בידו להחזירו – ירושלמי ותנא דבי אליהו. [א"ה יח"ס: עיין ירושלמי פאה שם, ותנא דבי אליהו (פרק י"ח), ועיין ערכין (ט"ו ב')].

יא. כופר בעיקר – תנחומא שם (פרשת טהרה), וכן הביא הרב מדרש תלפיות (דקמ"ח ע"א), והוסיף שם שהמדבר לשון הרע מעותד לחטוא בזנות ע"ש.

א"ה יח"ס: כנודע דברית הלשון וברית המעור מכווני אהודי, ועיין לקמן (אות ל"ז), ומצאתי בספר שבלי הלקט (ס"ס כ"ב):

"בתשובות הגאונים מצאתי כשאדם כורע במודים, צריך לכרוע עד ברכיו, לפי שהילד בעודו במעי אמו ראשו מונח בן שתי ירכותיו, והמילה שלו בתוך פיו, ובעבור זה צריך לשוח עד ברכיו" עכ"ל, והוא נפלא מאוד דברית המעור כנגד ברית הלשון ודוק היטב, ובברכות (ל"ב ב') מבואר דביום דעיבא לא היה מתפללים [ברית הלשון], וביבמות (ע"ב א') מבואר דביומא דעיבא לא מלים הבן [ברית המעור] דוק והבן היטב, והיינו נמי פסח [פה סת] ומילה, ועוד שמעתי שהסוגיא הראשונה של מסכת פסחים עוסקת בלשון נקיה, והארכתי למאד בקונטרס מיוחד בס"ד.

ואכן אמרו רז"ל במכילתא (פרשת בא פרשה ה') שישאל במצרים לא דברו לשון הרע וגם לא היו פרוצים בעריות, וכן במדרש במדבר רבה (פ"כ סכ"ב) אמרו שבעבור ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו לשונם ושלא היו פרוצים בעריות, ושלא שינו לשונם היינו שלא דברו לשון הרע כמו שכתב רבינו אור החיים הקדוש ויקרא (ט' י"ד) ע"ש, ועיין בספר דרשות החתם סופר ח"ב (דרס"ג ע"ב) ואכמ"ל.

וכתב הגאון חיד"א ז"ל בספרו פני דוד (פרשת תזריע סוף אות ו'): "שמעתי שהמוציא שם רע פוגם בברית הלשון וכשהאדם פוגם בברית הלשון ודאי פוגם בברית המעור" ע"ש, ובספר שפת אמת על התורה (פרשת מצורע תר"ג) כתב: "וכנראה שברית הלשון פוגם יותר מברית המעור, שהמצורע משתלח מכל שלשת המחנות", והוא נורא. ועיין לקמן אות נ"א.

יב. **הקב"ה** וגהינם צווחין עליו – שם שם. [א"ה יח"ס: ועיין ערכין (ט"ו ב'), ורבינו החפץ חיים זצ"ל בפתיחה לספרו חובת השמירה הביא מהמדרש "אמר

הקב"ה אם רצונכם להמלט מן הגהינם – הרחיקו עצמיכם מלשון הרע ואתם זוכים בעולם הזה ובעולם הבא", והגה"צ מפילץ זצ"ל בצוואה שלו כה כתב: "ללמוד וללמד לבנים שיחיו אורחות צדיקים, ובפרט שמירת הלשון, שמבואר שכל יסורי גיהנם רח"ל אינם מנקים מזה", ועיין היטב בדברות החפץ חיים ז"ל בספרו שמירת הלשון (שער הזכירה פרק ט') ודוק היטב].

יג. **מורידין** אותו מגדולתו.

יד. **גורם** גלות – שנים זו שמענו ממה שאמרו במדרש תנחומא (פרשת בראשית סי"ז) וזו לשוננו: ויהי כל הארץ שפה אחת, זה שאמר הכתוב אל תהרגם פן ישכחו עמי הניעמו בחילך והורידמו, פסוק זה דוד אמרו כנגד אחיתופל ודואג, אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם אל תהרגם כשאר בני אדם, פן ישכחו עמי נסים שעשית עמי, אלא הניעמו בחילך שהיו מטולטלים בעולם והורידם מגדולתם, למה כי מרו בך חטאת פימו, שהיו חוטאים בפיהם ומדברים בשפתותיהם, דואג אמר ראיתי את בן ישי בה נובה אל אחימלך בן אחיטוב, ואחיתופל אמר אל אבשלום בוא אל פלגשי אביך ע"ש.

טו. **ראוי** להשליכו לכלבים – ערכין (ט"ו ב'). [א"ה יח"ס: עיין בספר חרדים (פרק ל"ג) עומק כוונתם ז"ל, ועיין בספר שמירת הלשון (שער הזכירה פ"ח ופ"ט) ודוק].

טז. **ראוי** לסקלו באבנים – ערכין (ט"ו ב').

טזב. **טוב** להכישו נחש – הרב כלי יקר שמואל א' (פרק י"א), וכן כתב הרב אור החיים (במדבר כ"א ו' עה"פ וישלח ה' בעם) ע"ש.

חי. **מגדיל** עונו עד השמים – שם שם.

יט. עובר על חמשה חומשי תורה – מדרש ויקרא רבה (פרשת טהרה), ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספר מדבר קדמות (מערכת נ' אות כ"ח) משם רבינו יעקב בעל הטורים ז"ל.

כ. גדול עון זה יותר מעבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים – ערכין (ט"ו ב'), ועיין הטעם בספר ראשית חכמה במקום הנ"ל.

כא. בימי שאול לא זכו לבנין הבית מפני לשון הרע – מדרש רבה (פרשת שופטים). ונראה לי הטעם כמו שאמרו במדרש שם ובפרשת אמור דעון זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל, וזה ברור.

כב. בעון זה היו נופלים במלחמה ובימי אחאב הגם שהיו עובדי עבודה זרה בשביל שלא היה בהם לשון הרע היו נוצחים – מדרש רבה (שם) ובפרשת אמור. [א"ה יח"ס: עיין גם בספרו תנופה חיים איוב (אות י"ז), ובספר יערות דבש ח"ב (דרוש ט"ו) ובארוכה בחיבורי תורת יעקב (סימן ר"ז) עיין שם].

כג. נחש העמוני עלה על יבש גלעד מפני שדיברו לשון הרע על שאול – הרב כלי יקר שמואל א' (פרק י"א).

כד. מטמא עצמו בכל סטריין – זהר הקדוש והרב ראשית חכמה שם.

כה. הגשמים נעצרים בעון לשון הרע – תענית (ה' ב').

כו. עניות ללשון הרע הוא אסכרה – שבת פכ"ג ד'. [א"ה יח"ס: אינו מובן, ועיין שבת (ל"ג סע"א) וצע"ג, ונראה לי שנפלה שגיאה בדבריו וכך צריך לומר: עונש ללשון הרע הוא אסכרה – שבת (ל"ג ב') ע"ש ודוק].

כז. מלכות בית דוד נחלקה על שקיבל דוד לשון הרע – כך אמרו רז"ל עיין פסחים (פ"ז ב'), ותנא דבי אליהו סדר אליה רבה (פי"ז) וסדר אליהו זוטא (פ"ז). [א"ה יח"ס: עיינתי שם וכעת לא מצאתי וצ"ע, אבל כן אמרו רז"ל במפורש במסכת שבת (נ"ו ב')].

כח. משה רבינו ע"ה נענש ולא נכנס לארץ ישראל על שאמר שמעו נא המורים, וישעיה נענש על שאמר ובתוך עם טמא שפתים, וגם אליהו הנביא ז"ל על שאמר קנא קנאתי כי עזבו בריתך אמר לו הקב"ה ואלישע תמשח לנביא תחתך – עיין בספר ראשית חכמה שער הקדושה (פי"ד) ובשער האהבה (פ"ז).

כט. לעתיד לבוא הכל מתרפאים חוץ מהמדבר לשון הרע – מדרש תנחומא (פרשת טהרה) ובמדרש אגדת בראשית (פע"ח), וזהר הקדוש (פרשת שלח לך דקס"א רע"א) אמר רבי שמעון על כלא קב"ה מחיל בר מן לישנא בישא, ועיין שם בהגה.

לא"ה יח"ס: בהגהותי לספר זהר שם הוספנו דרבי שמעון אזיל לשיטתיה בספר תקוני זהר (תקן ע' דקל"ב ע"א) "דיבורא דיליה עקום עליה איתמר מעוות לא יוכל לתקון", ועיין בביאור הגר"א ז"ל שם, ועיין עוד בזהר הקדוש ח"ג (דנ"ג ע"א) ובספר אור החמה שם, וצ"ע בספר דברי יואל (פרשת מצורע דש"צ סע"א), ונתבאר היטב במקומו בס"ד.

ל. עוד אמרו במדרש אגדת בראשית (פ"ג) דהמספר לשון הרע אפילו מת אין מכפרין לו, בוא ולמד מדואג אף על פי שמת כך שנו רבותינו שאין לו חלק לעולם הבא, ובערכין (ט"ו ב') רבי אחא בר חנינא אמר

סיפר אין לו תקנה שכבר כרתו דוד ברוח הקודש שנאמר יכרת ה'. [א"ה יח"ס: עיין לקמן אות ל"ז].

לא. אף על פי שיש מדברים לשון הרע ואין בהם נגעים, יש להם נגעים בנפש ובהעלות נשמתו למעלה דחיין לה מאתרהא – זהר הקדוש והרב ראשית חכמה שם.

לב. כמו שיש עונש למדבר לשון הרע, כמו כן יש עונש למי שיש לו לדבר טוב ושותק – הרב ראשית חכמה שם. [א"ה יח"ס: כתב בספר אמרי אמת ליקוטים (מסכת שבת קל"ב ב'): "ענין נגעים טהורים, יש לומר על פי מה דאיתא בספר זהר הקדוש כמו דעונשא דהאי בר נש בגין מילה בישא, כך עונשיה בגין מילה טבא דקא אתי לידיה ויכיל למללא ולא מליל, זהו ענין נגע טהור"].

לג. המספר לשון הרע על גבאי צדקה גדול עונו כי הוא מבייש עבדי ה' ומונע הטובים מלעשות מצוה ושמא יבואו גבאים שלא יעשו כראוי – הרב ראשית חכמה שם.

לד. אם לשונו פגום בלשון הרע וכיוצא שהלשון סולם לעליית התורה והתפילה, לכך תבלבלהו המחשבה רעה כדי שלא יעשה יחוד על ידו – הרב ראשית חכמה שער הקדושה (פ"ו דקס"ו ע"א).

וזה יהיה הטעם שתיקנו לומר בסיום התפלה אלהי נצור לשוני מרע ושפתותי מדבר מרמה, וקל להבין.

לה. לשון הרע מצוי יותר בבעלי בתים סוחרים, שפעמים יש אחד סוחר טוב ואחרים שולחים לו סחורות ומעות להסתחר על ידו, וחבירו מקנאתו בא וכותב על הסוחר הזה לשון הרע לשולחים לו המעות והסתורות שהוא עני ואין לו יד

ושם בסחורה ופסקיה לחיותיה, וכבר הוכיח במישור בנועם שיח על הדבר הזה הרב לב דוד (פרק י"ט), ובכלל כתב דהעושה כן מלבד שהוא שופך דמו ודם זרעיותיו דפסקיה לחיותיהו, עוד בה דעובר על לאו דלא תענה ברעך עד שוא ע"ש.

ול הפעוט נראה לי בזה לתת טעם כעיקר על מה שהיה שבט זבולון עומד על הקללה בהר עיבל לומר הפסוק ארור מכה רעהו בסתר, שדרשהו רז"ל על לשון הרע כדאמרינן לעיל, והיינו להורות נתן על אמונתו, דעם שהיה זבולון סוחר גדול ועוסק בפרקמטיא היה מתנהג בישרות, ולא עשה כן, ואילו היה בו שמץ דבר מנהו לא היה מוכיח על הדבר הזה, והוא על דרך שהוכיחו רז"ל על ראובן דלא חטא כיון שהוא עומד על הר עיבל ואמר ארור שוכב עם אשת אביו ע"ש.

אשר בזה בין תבין כונת הכתוב בפרשת וזאת הברכה: ולזבולון אמר שמח זבולון וגו', שם יזבחו וגו' שפע ימים ינקו ושפוני טמוני חול, ונביא מה שכתב הרב כלי יקר (פרשת תצוה דמ"ז ע"ג) דעל ידי ההסתכלות בים שנאמר בו אשר שמתי חול גבול לים, יהיה סיבה שלא לדבר לשון הרע, ששם גבול וחומה ללשון שלא ידבר כאומרם ז"ל.

והשתא זה רמז הכתוב אחרי אומרו שמח זבולון בצאתך, הגיד הכתוב שלא תעלה על דעתך דזבולון יהיה עלול לדבר לשון הרע כמנהג איזה סוחרים, יען כי שפע ימים ינקו ושפוני טמוני חול, וכמו ששם לחול גבול לים מזה ילמד שלא לדבר לשון הרע, וכמו שאמר עליו יעקב אבינו ע"ה לחוף ימים ימים ישכון, וקל לבין.

לו. עוד כתב שם הרב כלי יקר דהמסתכל בתכלת, וברקיע, ובכסא הכבוד, ניצול מלשון הרע.

לז. תיקון לשון הרע אם תלמיד חכם הוא יעסוק בתורה, ואם עם הארץ הוא ישפיל דעתו – ערכין (ט"ו ב'), ומדרש ויקרא רבה (פרשת טהרה).

ומה שאמר שם רבי אחא ב"ר חנינא סיפר אין לו תקנה, פירש הרב ראשית חכמה שם דהיינו כשאינו עוסק בתורה לשמה, או כשהוא מספר והולך ועוד ידו נטויה ע"ש, ולענ"ד נראה דרבי אחא ב"ר חנינא בא לומר דלא תימא דמאי דמהני התיקון היינו דוקא בפה שחטא ולא לשאר איברים, אלא יש לתקן כל גופו בתשובה שלא יחטא עוד ויעשה תשובה שהוא לכפרא כל חוביו, דומיא למה שאמרו בספר זהר הקדוש במוציא זרע לבטלה, דברית הלשון וברית המעור הכל אחד, וזה אומרו אין לו תקנה שכבר כרתו דוד, וכי עדיף מכרת שכתוב בתורה ומהני תשובה, אלא מוכרח כדאמרן, ועיין בזהר הקדוש (פרשת טהרה דנ"ג ע"א) ומה שכתב רבינו מהרש"ו ז"ל בספר לב דוד (פ"ג די"ב ע"א), ועיין מה שהקשה הרב זרע שמשון (ר"פ טהרה ד"ק ע"א), ועיין בספר מדרש תלפיות (דקע"ג ע"ב).

וא"ה יח"ס: ובספרו עיני כל חי לערכין (שם) כתב שתקנה לנשים שדברו לשון הרע היא לאקרויי בנייהו ולמנטרי לגברייהו, וזכות זו תעמוד להם לכפר על עון לשון הרע אחר שעשו תשובה וקבלו על עצמן שלא לדבר יותר לשון הרע, וכן יועיל להן ואהני להו עסק התורה שבכתב וקריאת שמע ע"ש].

לח. עיקר תיקונו שיכרות לשונו מלדבר בעודו בחיים חייתו כנגד מה שהוא ראוי שיכרת לשונו בגיהנם דכתיב יכרת ה' – הרב ראשית חכמה שם.

טל. ירבעם זכה למלכות ולכבוש ארצות מפני שלא קיבל לשון הרע – עיין בסוגיא דפסחים הנ"ל [אות כ"ז] ובתנא דבי אליהו הנ"ל, וגם שאול זכה ללכוד ולנצח מלחמת נחש העמוני כמו שהבאתי בדרשותי מיסוד מאמרי רז"ל.

מ. איתא בסנהדרין (דף) דהמלמד סגוריא על ישראל הקב"ה רוממו, ובמדרש ויקרא רבה (פ"י ס"ב) אמרו דזוכה שהקב"ה ידבר עמו ויהיה נבואתו מפיו הקב"ה ולא קבלה מפני נביא, וכן אמרו בתנחומא גבי גדעון דאמר הקב"ה דין הוא שאגלה בכבודי עליו, גם דרשו על הפסוק לך בכחך זה דגדעון הושיע את ישראל ונצח במלחמה בזכות זה דלימד סגוריא על ישראל ע"ש.

וא"ה יח"ס: מה שציין לסנהדרין, לפי שעה לא אדע להיכן נתכוין, ועיין בזה בפירוש רש"י לספר שופטים (ו' י"א), ותנחומא (פרשת שופטים ס"ד), וספר הזהר הקדוש ח"א (דרנ"ד ע"ב), ומסילת ישרים (פרק י"ט), ופלא יועץ (ערך סניגוריא), ודודי זקני הגאון רבינו יוסף חיים זצ"ל בספרו בן איש חיל ח"ג (דרוש ג' לשבת תשובה דף ל"ו) כה כתב: "חפצו ורצונו של השי"ת שהאדם יהיה מלמד זכות לפניו על ישראל, ובפרט אם זה האדם גם הוא חטא בימיו באיזה עון אם דרכו ללמד זכות על ישראל אז גם עליו ירבו המזכים למעלה, כי ילמדו זכות עליו מידה כנגד מידה, וכמו שאתם הבאתם דברי סגוריא בעד ישראל, כן למעלה יביאו דברי סגוריא בעדכם ובזה תנצלו מן המקטרגים כי ירבו המזכים ומלאך רע עונה אמן בעל כרחו, ולכן אמרו רז"ל כל המלמד סגוריא על ישראל נמחלים לו כל עונותיו, ומי שדרכו לקטרג על אחרים גם עליו ירבו המחייבים למעלה ללמד עליו חובה"

עכל"ק. אך מה שכתב שרז"ל אמרו שכל המלמד סגוריא על ישראל נמחלים לו כל עונותיו – כעת נעלם ממני מקורו בדברות רז"ל, וצ"ב].

עד כאן באו דברות קדשו של רבינו הגדול רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש חיים, והנני להוסיף עוד מדברות קדשו בזה בשאר חיבוריו. [ואגבן כמה לשונות משאר ספרים].

מא. לשון הרע. השומר פיו ולשונו זוכה לרוח הקודש כדאיתא בספר זהר הקדוש ח"ג (דקפ"ג רע"ב) – כן כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר נפש חיים (מערכת ל' אות ט"ו).

מב. לשון הרע. המדבר לשון הרע יהיו לו בנים שאינם תלמידי חכמים רח"ל – כן כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת ל' אות ב').

מג. לשון הרע. המדבר לשון הרע הופך מידת הרחמים למידת הדין – כן כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק נ"ב דע"ג ע"א).

מד. לשון הרע. על ידי שירות מתכפר עון לשון הרע – עיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו נפש כל חי (מערכת פ' כלל ג').

מה. לשון הרע. לשון הרע אחד דוחה מאה תשובות – עיין לגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו עיני כל חי מועד קטן (ט"ז ב'): "[על דוד המלך ע"ה אמרו] נאום הגבר הוקם על, שהקים עולה של תשובה, יובן עם מה שאמרו רז"ל דלשון הרע אחד דוחה מאה תשובות, ובמדרש ויקרא רבה (פכ"ו) אמרו דבימי דוד המלך היו דלטורין מדברי לשון הרע, אם כן צריך היה מאה תשובות, ולכן בא הרמז נאום הגבר הוקם על גימטריא מאה" ודפח"ח.

וא"ה יח"ס: מה שכתב שבימי דוד היו דלטורין – עיין בזה בחיבורי תורת יעקב (סימן ר"ז) שהראינו שכוונת חז"ל על ימי שאול עש"ב, ולפי זה יש לעמוד על האמור כמובן ודוק. ועיין לעיל אות כ"ב.

ומה שהביא שכן אמרו רז"ל, הנה כן ראיתי בספר של"ה הקדוש מסכת יומא (פרק דרך חיים אות מ"ד דע"ר ע"ב): "מצאתי כתוב אלו שבעה דחיות שמנו חז"ל, שבועת שוא אחת דוחה מאה זכויות. חילול ה' אחד דוחה מאה תפילות. ביזוי תורה אחד דוחה מאה שמחות. נבלות פה אחד דוחה מאה הבטחות. גזילה אחת דוחה מאה ברכות. מחלוקת אחת דוחה מאה פרנסות. לשון הרע אחד דוחה מאה תשובות".

מ"הו מקורו בדברות רז"ל לא ידעתי ונעלם ממני לפי שעה, אכן נודע כי לא נמנעו רבנן מלהשתמש בלשון "רז"ל וחז"ל" גם על דברים שאינם נמצאים בתלמודים ובמדרשים, ואינם אלא מדברי רבותינו הראשונים כנודע, ועיין בחיבורי הנכחי לקמן בסימן הבא (סוף אות א' סד"ה ועוד) ודוק היטב.

ומה שאמרו שדוד הקים עולה של תשובה – עיין בספר סדר היום (סדר יום הכפורים דף רט"ז) שכה כתב: "רוב מזמורי תהלים בנויים ומיוסדים על ענייני התשובה" ודוק].

מו. לשון הרע. הא דאמרו דהמדבר לשון הרע לוקה בנגעים, וחזינן דמדברים לשון הרע ואין לוקים בנגעים, כתבו משם מהר"ם אלשיך ז"ל דהיינו כשלא התגברה הסט"א וכאשר היה מדבר לשון הרע היה פוגע בגופו ולא בנפשו, אבל כאשר השתרש בחטא ונתחזקה הסט"א הנגעים בנפש ולא בגוף – כן הביא הגאון חיד"א ז"ל בספרו דברים אחדים (דרוש ל"א דקנ"ח ע"ג) עיין שם.

מז. לשון הרע. אמרו ז"ל המעיל מכפר על לשון הרע, כי המדבר לשון הרע עושה חליפין, נותן זכויותיו ולימודו לאותו שדיבר עליו, ולוקח העון והחטא ממנו, ועל כן החלוקא דרבנן שלו נעשית קרעים הן ממצוותיו שלקחו אותם בני אדם שהוא דיבר עליהם לשון הרע, והן מהעבירות שלא עשה, וזה טעם מעיל מכפר על לשון הרע כי הלשון גורם לקרוע חלוקא דרבנן שלו, והמעיל מכפר ונתקן החלוקא דרבנן, וזה שאמר קרא יהיה לו תורה ומצוות לא יקרע, כי התורה מכפרת וישאר החלוקא דרבנן – הגאון חיד"א ז"ל בספרו נחל קדומים (פרשת תצוה אות ז') ע"ש. [א"ה יח"ס: בענין המדבר לשון הרע שמחליף זכויותיו וכו', הארכתי בס"ד, וקנה מקומו בחיבורי הנכחי לקמן בסימן הבא].

מח. לשון הרע. הרוצה לזכות לכתרה של תורה צריך להתרחק מלשון הרע – כן כתב הגאון רבי משה חגיז ז"ל בספר משנת חכמים (ד"כ ע"ב), הביא דבריו הגאון רבי אברהם פאלאג'י ז"ל בספר וימהר אברהם (מערכת ת' אות רל"ט) עיין שם.

מט. לשון הרע. אמרו בתוספתא דפאה על שלש עבירות נפרעים מן האדם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא, ואלו הן עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם, ויתבונן האדם שכל הרעות והתלאות שיעברו עליו כל ימי חייו הוא רק עבור הפירות של העון הזה, אבל עיקר העון אינו נמחל לו, ועונשו שמור לו לעולם הבא – רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספרו כבוד שמים (פרק א' אות ט"ז).

והגאון הקדוש רבי רפאל הכהן מהמבורג זצ"ל בספרו המופלא מרפא לשון (עמוד היראה דכ"ט ע"ב) כתב: "עון לשון הרע גדול עד מאד כאשר ביארנו, והר"ב של"ה

ז"ל הביא שכל הצרות שעברו עלינו מיום בריאת העולם עד עתה, גרם לנו עון לשון הרע" עש"ב.

נ. לשון הרע. מי שחטא בלשון הרע או ברכילות הרפואה "עץ חיים" שידבר תמיד בתורה, הדא הוא דכתיב מרפא לשון עץ חיים – ביאור הגר"א ז"ל למשלי (ט"ו ד'), והגאון חיד"א בספרו לב דוד (פרק כ"ד) כתב דתקון לשון הרע על ידי תורה ע"ש. ועיין נפש כל חי (מערכת פ' אות ג'), ועיין ערכין (ט"ו ב'), וסמא דחיי וסמא דכולא אורייתא.

א"ה יח"ס נר"ו: עד כאן באו דברי במכתבי להרב הנ"ל שליט"א ונדפס בספרו סמא דחיי, ומכאן ואילך הוספות חדשות בס"ד.

נא. לשון הרע. נאמר לא תלך רכיל בעמך, אמר לא תלך לומר שנענש אף על ההליכה, הפך מה שנאמר וילכו ויעשו [בפסח מצרים שקבלו שכר על ההליכה ועל העשיה], לכן לא תלך רכיל – כן כתב רבי מנחם הבבלי בספר טעמי המצוות הביא דבריו בספר של"ה הקדוש (תורה שבכתב פרשת קדושים בדרך חיים דשע"ה ע"א). [ומצאתי בספר חפץ חיים הלכות לשון הרע (כלל א' סעיף א' בהגהה) שרמז לזה ע"ש].

ומענין הדבר מאד, שידוע שענינו של פסח היינו פה סת, שיחו בנפלאותיו ותורתו, וכנגדו לשון הרע, ובשניהם נאמרה הליכה כנ"ל, והמ"י. [ועיין לעיל אות י"א].

נב. לשון הרע. מביא את האדם לידי עניות – כן כתב בספר הקנה הובא בספר שמירת הלשון (פרק ו'), ועוד שם (בחימת הספר פרק ו' דף קנ"ד), ובספרו חובת השמירה (פרק ו' דף כ"ג) ע"ש.

נג. לשון הרע. רמז המזוזה על הפתח דוקא, כי אם תוכו של האדם יקדש כולו כמלאך לא יועיל אם לא יקדש פיו, וכן להיפך, כי גדול שמירת הפה אף אם לא יהיה מלא ספרים פירוש שלא יהיה מלא תורה ויראה, אם רק פתחי הפה שמורים קדוש יאמר לו – רבינו החתם סופר זצ"ל בספרו על התורה (השמטות לפרשת קרח).

נד. לשון הרע. אנחנו מתפללים בכל יום אלהי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תידום, והטעם שאנחנו מתפללים על הלשון יותר משאר האברים, משום שהיא עלולה לחטוא ביותר, משום שהיצר יושב ואורב לאדם בפתחי לבו להדיחו ולהפילו, והקב"ה ציונו לעמוד נגדו בכל אברינו ולהתחזק לבלתי הוציא מחשבתו הרעה אל הפועל, אמנם הלשון היא הנקראת בספרים קולמוס [הלב] ושולחו טפי, וממש כשחושב נמשכת הלשון לדבר כאשר עם לבבו, לכן נבראו השפתים לחומה סביב לבל יכשל מהרה, ובכל זאת צריך תפילה ועזר והלואי שנוכל לעמוד, והנה אנחנו מתפללים בכל יום שהקב"ה ישלח עזרתו מקודש להתחזק נגד הלשון לסגור שפתינו בעד הלשון, ואחר כך אנחנו יוצאים לדרכינו הרעים לשוד ענים ולהאניק אביונים בשוד לשוננו הרע, ולעת מנחת ערב אנחנו חוזרים ומתפללים כאלה, ואחר כך חוזרים לדרכינו הרעה, אם כן הרי אנחנו מדברים שפת חלקות גם עם ה' אלהינו, וזה חטא כפול ומכופל שלא היה כאלה בדור המבול – לשון רבינו החתם סופר ז"ל בספר דרשותיו (לשובבי"ם דף ק"ה) הובא בספר פרדס משה (דף קל"ו).

נה. לשון הרע. הנזהר מלקבל לשון הרע, מתנהג השי"ת עמו מדה במדה שאין מקבלין קטרוגין עליו וכו', והיינו שעל

ידי שיהיו זהירין בימי חייו מלספר ולקבל לשון הרע גם הקב"ה ימצא תואנה לסתום פי המקטרגים מלקבל מהם – כן כתב רבינו החפץ חיים ז"ל בספר כבוד שמים (פרק א' אות י').

נו. לשון הרע. ידוע שאם לא ישמור האדם את פיו מדברים האסורים, היינו לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים, ותמיד אין מעצור לרוחו, ירדו תורתו ומצוותיו לטמיון, ששורה עליהם רוח הטומאה ואינן שוות כלום, וכמו שכתבו בספרים הקדושים, ועיין בספרי שמירת הלשון (שער הזכירה פרק ז'), וביאור הגר"א ז"ל משלי (י"ג ג') – כן כתב רבינו החפץ חיים ז"ל בספרו תורת הבית (פרק י"א) עיין שם.

ובספר יערות דבש ח"ב (ד"ש ט') כתב: "אוי לנו, איך תקובל התפילה ותלמוד תורה אם לשונינו מלוכלכת בצואה רותחת, הן מלשון הרע והן מדברי שטות ושחוק ומושב ליצים ושיחת נשים, עבירה גוררת עבירה, גורו לכם מהדין, כי אין מרחם בדין".

נז. לשון הרע. מכות (כ"ג א'): "אמר רב ששת משום רבי אלעזר בן עזריה כל המספר לשון הרע, וכל המקבל לשון הרע, וכל המעיד עדות שקר, ראוי להשליכו לכלבים, דכתיב לכלב תשליכון אותו וסמך ליה, לא תשא שמע שוא וגו', קרי ביה נמי לא תשיא".

וראיתי דברים חדשים בענין לרבינו המאירי ז"ל מכות (שם) שכה כתב: "כל המספר לשון הרע, והמקבלו, וכל המעיד עדות שקר, ראוי להשליכו אחר מיתתו לכלבים, שכל כיוצא בזה אינו בצורת האדם העצמית, ואינו ראוי להקרא אדם, ואחר המות נמשל כבהמות נדמה", עכ"ל.

ושמעין מדברי קדשו חידוש נפלא
שהמספר לשון הרע [ודומיו
כנ"ל] בכולם אין נוהגת בהם מצות קבורה,
ואחר מיתתו ראויים הם להשליכן לכלבים,
והוא חידוש גדול.

ואפשר שהרב המאירי ז"ל הבין כן כההיא
דירושלמי תרומות (פ"ח ה"ג דמ"ב
ע"ב): "מעשה בטבח אחד בציפורי שהיה
מאכיל ישראל נבילות וטריפות, פעם אחת
שתה יין בערב שבת, ועלה לגג ונפל ומת,
והיו הכלבים מלקקים את דמו, אתו שאלו
לרבי חנינא מהו מירמי מן קמיהון [האם יש
להעבירו מלפני הכלבים ולטלטלו, פני
משה], אמר להון כתיב בשר בשדה טרפה
לא תאכלו לכלב תשליכון אותו, וזה היה
גזל את הכלבים ומאכילן לישראל, אמר
להון ארפינן דמן דידהון איננון אכלין".
[ארפינן, הניחו להם שמשלהן הם אוכלין,
פני משה] עיין שם.

ורבותינו הראשונים נ"ע למדו מדברי
הירושלמי הללו דהמאכיל
נבלות וטריפות לישראל ולא חזר בתשובה,
אין חיוב לקבורו, ואפילו כלבים מלקקים
דמו, עיין בספר אור זרוע ח"א (סימן תמ"ח)
והובא בהגהות אשרי על פסקי הרא"ש ז"ל
חולין (פ"ז סימן ט"ז), ועוד שם בספר אור זרוע
ח"ב (הלכות שמחות סימן תכ"ב) ובב"ח יו"ד
(סימן שס"ב) ועיין בהגהות הגאון רד"ל
למדרש ויקרא רבה (פ"ה ס"ו אות י"ז) ודוק.

וידועים דברי מרן הבית יוסף ז"ל בכסף
משנה הלכות עדות (פי"ב ה"ט)
שהמאכיל לאחרים טריפות חזקה שהוא
עצמו אוכל טריפות, ועיין בספר המפתח שם
(דף תס"ז), ושו"ת מהרש"ם ח"ו (סימן קט"ו
דקי"א ע"ב), וצפנת פענח הלכות מאכלות
אסורות (פרק ח') ואכמ"ל.

נמצא לפי זה שהקצב דציפורי היה הוא
עצמו אוכל טריפות, וכבר הראינו
בחיבורי תורת יעקב (סימן צ"ז אות ד') **דאכילת**
איסור ודיבור איסור בני חדא ביקתא אינון,
ומכאן עוד ראיה נפלאה לדבר, שהרי מצינו
שהאוכל ומאכיל טריפות אין צריך קבורה,
וכן המדבר לשון הרע אין צריך קבורה ודוק
היטב. [ועיין בחיבורי תורת יעקב (סימן ק"א)
וצרף לכאן].

נח. לשון הרע. ראיתי לחד מן קמאי רבינו
יצחק אבוהב ז"ל בספרו מנורת
המאור (נר ב' פ"ג סימן נ') שכה כתב: "כמה
גדול כוחה של לשון הרע אף על פי שלא
ישקר שאפילו יהא מספרו תלמיד חכם אין
תורתו מגינה עליו, ואם אמרו שאין עבירה
מכבה תורה דוקא בעבירה מיקרית, אבל לא
במי שמורגל בה, וכל שכן בלשון הרע שהוא
סיבה שממית בני אדם, והרי מצינו בדואג
האדומי שהיה גיבור בתורה וקראו הקב"ה
רשע" עכ"ל.

ובס"ד מצאתי שמקור דברי מהר"י אבוהב
ז"ל נמצא בדברות קדשו של חד מן
תקיפי קמאי הוא החסיד רבינו יונה ז"ל
מגירונדה בספרו שערי תשובה (שער ג' אות
ר"ט) שכה כתב: "אמר דוד המלך ע"ה
ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי
ותשא בריתי עלי פיך אם ראית גנב ותרץ עמו
ועם מנאפים חלקך פיך שלחת ברעה תשב
באחיך תדבר" וגו', למדת מזה כי אין התורה
מגינה על בעל לשון הרע, ועל המומר לגנוב
ולנאוף כי אינם ראויים לעסוק בתורה, ואמרו
רז"ל דואג כיון שספר לשון הרע אף חכמתו
לא עמדה לו ולא הגינה עליו תורתו, ומה
שאמרו ז"ל עבירה מכבה מצוה ואין עבירה
מכבה תורה – על העובר עבירה דרך מקרה
אמרו כן, ולא על הפורק עול אזהרת העבירה

עליו" עכ"ל. [ועיין בחיבורי תורת יעקב (סימן קי"ט) וצרף לכאן].

נמ. לשון הרע. בספר תהלים (י"ז א'): "תפילה לדוד שמעה ה' צדק, הקשיבה רנתי, האזינה תפילתי, בלא שפתי מרמה".

ויש לפרש אומרו ע"ה: "הקשיבה רנתי האזינה תפילתי בלא שפתי מרמה", עם הידוע שמי שפוגם פיו אזי אין תפילתו נשמעת, כמו שכתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק קכ"ג) דהחוטא בפיו כיון שפוגם פיו אין תפילתו נשמעת ע"ש.

וכמו כן מי שאינו פוגם לשונו בדברי שקרים תפילתו נשמעת, וכמו שכתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פרק י'), וכן כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בהקדמת ספרו עתרת החיים, ובספרו תנופת חיים (שמות אות מ"ב), ובספרו הכתוב לחיים (פרק ל"א ד"מ ע"א, ופרק ק"כ דקפ"ג ע"ב, פרק קמ"ה דר"ד ע"א), ובספרו החיים יודוך (פרק ק"ט), ע"ש.

ועיין לגאון חיד"א בספרו צפורן שמיר (סימן י"א אות קע"ח) שהפוגם פיו בדברי נבלה אין תפלתו נשמעת ארבעים יום, ומקורו בספר הזהר הקדוש ח"ב (דרמ"ט ע"ב) שמי שמטנף פיו ומוציא אחר כך דבר שבקדושה, דמנדין אותו ארבעים יום ואין תפילתו נשמעת ונטירו דמאריה אעדי מיניה וסתמין כל תרעין דשמיא ונשמתו אינה עולה למעלה בלילה ודחיין לה לבר רח"ל, וכן הביא הדברים הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו החפץ חיים (סימן ס' אות י"ג), ועוד עיין לו בספרו מועד לכל חי (סימן י"א אות ג') ובספרו תנופה חיים (פרשת כי תשא אות ל'), ועיין למר בריה הגאון רבי יצחק ז"ל בספרו יפה ללב ח"ד (חור"מ סימן י"ט אות ד') ע"ש.

וכתב בספר יסוד ושורש העבודה (שער י', שער המים פרק ב') שאין תפילתו של אדם נשמעת על ידי עון זה של לשון הרע, וכן כתב הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספרו הכתוב לחיים (פרק ל"ב דמ"ד ע"ב), ובספרו החיים יודוך (פרק ק"ט) כתב: "הרב ראשית חכמה והרב שלמי ציבור כתבו דמי שאינו פוגם לשונו תפילתו נשמעת, אי לאו הכי לא, וכאשר כתבתי בהקדמתי לספרי עתרת החיים", ועיין לו בעתרת החיים שם, ובספרו הכתוב לחיים (דקפ"ה ע"ב, ושם דר"ד ע"א), ובספרו ימצא חיים (סימן ע"ג אות ט"ו). ועיין לגאון חיד"א ז"ל בספר חדרי בטן (פרשת מטות אות ל'), ועיין בזה בספר הזהר הקדוש ח"ג (נ"ג סע"א) וצרף לכאן.

וחיינו דאמר דוד האזינה תפילתי בלא שפתי מרמה, שאין בלשוני שקר עול ומרמה, ולא רגל על לשוני, ואם כן בדין הוא שתתקבל ותשמע תפילתי, ודוק כי נלע"ד נכון בס"ד. [ועיין בארוכה בחיבורי תורת יעקב (סימן רכ"ו) וצרף כאן].

ם. לשון הרע. הגאון אדמו"ר מקומרנא ז"ל בספרו היכל הברכה פרשת כי תצא (אוצר החיים מצוה תקמ"ד דקל"ד סע"א וע"ב) כה כתב: "ובחלום חזיון לילה צוו עלי שאכתוב ענין מצות שלח תשלח, שעיקר גלות השכינה על ידי שאינם שומרים הדיבור מלדבר דברים בטלים ולשון הרע ורכילות, כי כל הדברים נלקחים מן השכינה, וכשאינם שומרים הדיבור מלדבר סרה אז אחר כך כשעומד להתפלל הקלי' חוטפים אותיות התורה והתפילה שלו וכו'.

ומעתה תדעו אחי שעיקר השמירה בפה עליון ותחתון, ולא כמו שנתפשט מנהג רע שבכל פינה ובכל עיר ועיר יש רבי, ומי שהוא מכת של רבי זה מדבר סרה ופוער פה לבלי חוק על רבי שבעיר אחרת, ושמעתי

ממורי וחמי שהיה תלמיד מובהק מרבינו הקדוש הצדיק מוהר"ר יחיאל מיכל מזאלטשוב שפעם אחת נסע מרן אלקי קדש קדשים אור שבעת הימים רבינו ישראל בעש"ט על הדרך, והלך אל היער להתפלל מנחה, וראו התלמידים שמכה ראשו מאד באילן וצועק ובוכה צעקות משונות ובכיה רבה, והמה ראו כן תמהו, ושאלו פה קדוש מה זה ועל מה זה, והשיב שצפה ברוח קדשו על הדור שיהיו סמוכים למשיח, וראה שיהיו רביים כארבה לרוב, והם הם יעכבו את הגאולה מלשלח האם מעל הבנים בכללות, ופשוט כי גורם פירוד לבבות ושנאת חנם, ואינו מלמד לסרים למשמעתו מידות טובות וישרות ודרכי עבודה, ובפרט חלילה לדבר סרה נגד איזה צדיק או גדול הדור, או אפילו על שום בר ישראל המוחזק במצות, והם מלמדים בהיפך לעשות חוכא ואיטלולא מכל מי שאינו נוסע לרבי שלו, וזה גורם פירוד לבבות, ושנאת חנם, ואריכות גלות. [א"ה יח"ס: בספר אמרי אמת (פרשת שמות תרצ"ג) כתוב: "איתא שמשא רבינו היה מתוקן לגאולה, ודתן ואבירם דיברו לשון הרע וקלקלו הגאולה" עכ"ל].

ומאוד צריך לדקדק בדור הרע הזה מענין הצדיקים אף על פי שהזהרתי כמה פעמים לדבק עצמו בצדיק הדור כי זה כל אדם, ובלבד שיהיה באמת ובלב תמים כדי לקבל מלכות שמים וצדיק הדור מעלה נפשו להאיר בהארה נפלאה בתורה ובמצות כמו שראינו בעינינו פעולת נסיעת אל הצדיקים אבל בדור הרע הזה מאד צריך לשמור נפשו כי הרבה נוסעים בהפקירא ניחא להו לפרוק ממנו עול תורה ומצות לגמרי, ולכן תדקדק מאוד מענין הנסיעה אם הרבי משורש בני ישראל רחמנים, או משורש פורה ראש ולענה, ותשמור פיך מלדבר סרה, אם לא על

המפורסם ברשעו, ואל תאשים אותי שדברתי עד כה מה שאין דרכי, כי כך נצטוותי בחלום הלילה" וכו'. עד כאן דברות קדשו של האדמו"ר מקומרנא זצ"ל.

ועוד שם בספרו היכל הברכה דברים (כ"ט כ"ח דקפ"א ע"א) הוסיף וכתב: "שורש ענין פן יש בכם שורש פורה רע ראש ולענה, קאי על בעל לשון הרע ומוציא שם רע שאין לו הנאה של כלום, אלא על ידי שרשו שהוא רע מדבר לשון הרע, עיין בתלמוד [ערכין ט"ו א'] וכו', ואין לו הנאה של כלום אלא מחמת רוע לב, וזהו "למען ספות הרוה" כל עבירות שיש בהם תאוה, "את הצמאה" לשון הרע שאין בו הנאה של כלום, ומגדיל עונו עד השמים וראוי לסקלו באבנים ומסלק השכינה, כי המדבר רע על ישראל אפילו על קל שבקלים כאילו מדבר כל זה על השי"ת, וחבירו נוטל זכויות שלו, והוא נוטל חלק רע והגיהנם של חבירו, ביד לשון מות למדבר, וחיים מוסיף למי שמדבר עליו, ויורד לדיוטא התחתונה שבגיהנם, ואין לו תקוה שכבר כרתו דוד המלך, ומגדיל עוונות כנגד עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ומסתמא עבר על כולן קודם שסיפר לשון הרע (א"ה יח"ס עיין תענית ז' ב'), ואינו מקבל פני שכינה, ואינו נכנס לגן עדן, ונכרת מן העולם, ועליו נאמר יחתך ויסחך מאהל ושרשך מארץ חיים, וכל דברים של גנאי נאמר יכרת ה' לשון מדברת גדולות, ואסור להאמין לו ולא יעשו דבריו שום רושם כיון שהוא כופר בעיקר בנקל לו לשקר ולכזב, יהיה האומרו גדול וחכם אין לו חלק לעולם הבא, ואסור להאמין לו" ועוד האריך מאד מאד בדברים נוראים עיין שם.

סא. לשון הרע. חמור מאוד עון לשון הרע, ובאמת יום הכיפור מכפר על רוב עונות, זולת עון לשון הרע, וסימן עבר

קציר כלה קיץ, שהוא יום הכיפור בתכלית הקיץ בחג אסיף, ואנחנו לא נושענו, כי איך יועיל טובל ועולה ושרץ בידו, כי בו ביום מלתו על לשונו לדבר ולשנוא אחיו בלבבו כפעם בפעם, ובעונותינו הרבים חטאינו אני מזכיר, כי אפשר שהוא העון שגרם בפראג ובמדינה צרות תכופות הללו, אף שהיה בהם כל מחמדים מה שאין לשער, אבל בעונות הרבים לשון הרע ושנאת חנם, ומרגל את חבירו לגוים, היה קצת שכיח גבם, וכל אנשי מיץ אשר היו בפראג בצאתי משם יעידו, כי דרשתי כזאת להם, חדלו הרע הזה, ואם לאו יקרה לכם ח"ו רעה רבה, כי רעה נגד פניכם, ובעונות הרבים לא שמעו בקול מוכיח בזה וכו' – דברות הגאון רבינו יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספר יערות דבש ח"א (דרוש ז') עש"ב. וישם בספר יערות דבש ח"א (דרוש ז' וט') כתב: "ולא יש עיר מלאה גמילות חסדים בעולם כמו פראג, המחזיקים על שולחנם למאות ולאלפים בעלי תורה ויראה", וכו', וכמה בתי כנסיות היו בפראג אשר כדמותן לא היה בכל עולם, ובלע ה' ולא חמל נאות יעקב ולא זכר הדום רגליו ביום אפו, ואין קב"ה עביד דינא בלי דינא, ובלי ספק שהיה הואיל והוציאו בבית הכנסת הבל שיש בו חטא, וכל הגדול מחבירו קודם לעונש בעו"ה".

כב. לשון הרע. המדבר לשון הרע הקב"ה שונאו ומתעבו, ככתוב בספר משלי (ר' י"ט): "שש הנה שנא ה', ושבע תועבת נפשו, עינים רמות, לשון שקר, וידים שופכות דם נקי, לב חורש מחשבות און, רגלים ממהרות לרוץ לרעה, יפיח כזבים עד שקר, ומשלח מדנים בין אחים".

וכתב במצודות דוד שם: "ומשלח מדנים בין אחים, בין אוהבים יגרה מחלוקת בסיפור לשון הרע והיא השביעית הקשה

מכולן כי בזה הורג שלשה את עצמו והמקבלו והנאמר עליו", ומבואר דמשלח מדנים היינו לשון הרע ועיין רש"י ז"ל ויקרא (י"ט ט"ז) עיין שם.

ומה שכתב דהיא קשה מכולם, כן אמרו במדרש ויקרא רבה (פט"ז ס"א): "שש הנה שנא ה' ושבע תועבת נפשו ושבע דכתיב זו שביעית שקשה כנגד כולם, ואיזה זה משלח מדנים בין אחים" ע"ש, ובאוצר המדרשים (דף קס"ב) אמרו שהמשלח מדנים בין אחים אין לו חלק לעולם הבא רח"ל. **וכתב** החסיד רבינו יונה גירונדי ז"ל בספר שערי תשובה (שער שלישי אות רכ"ד): "והמסכסך אחים ואוהבים, ומביא שנאה ביניהם, קשה מכל חלקי לשון הרע, שנאמר ומשלח מדנים בין אחים".

ומה תקות אנוש אם בוראו ויוצרו שונאו ומתעבו, כלום תקנה יש לו, כלום תפילותיו ובקשותיו ישמע, כלום ישא פניו, אוי לו, אהה עליו, השי"ת יחזירנו בתשובה שלימה לפניו אמן.

כג. לשון הרע. כמו שלשון הרע חמור וקשה מהכל, הנה זה לעומת זה עשה האלהים, ומי שפיו טהור כשר וישר, רבות יכול לפעול ולזכות, וכדברות קדשו של החסיד רבינו יונה גירונדי זצ"ל בספרו שערי תשובה (שער ג' אות ר"י): "מות וחיים ביד הלשון ואוהביה יאכל פריה, פירוש ואוהביה יאכל פריה, אוהב הלשון והוא איש החפץ לדבר תמיד, העצה הנכונה אליו שיאכל פריה, שלא ידבר בדברי בטלה אך בדברי תורה וחכמה ומוסר, והבאת שלום בין אדם לחבירו, והצדק הרבים ולשבח את הטוב ולגנות את הרע, ולקנא אל האמת, כי זכויות אין קץ יוכל לקנות לנפשו בלשונו, וכאשר הקדים כי חיים ביד לשון" עכל"ק זיע"א.

רק בדברי קדושה ודברי תורה, לבד מה שצריך לדבר הכרחי ולפרנסתו, ואז יוכל לומר על עצמו אשר זקנתנו שכפרה על ילדותנו", והבא ליטהר מסייעין בידו.

והשי"ת יזכנו ברוב חמלתו בפה קדוש וטהור, ויעזרנו להיות מעבדיו הנאמנים עושי רצונו כרצונו, הדבוקים בו ובתורתו, ונזכה לתת כבוד לשמו, ולעובדו בלבב שלם, אנחנו וכל צאצאינו וצאצאי צאצאינו עד עולם אמן ואמן.

ואחתום בדברות קדשו היקרים של רבינו הגדול החפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון ח"ב (פרק כ"ד): "אפילו אם לא שמר פיו ולשונו עידן ועידנים, מכל מקום יחזק עצמו על כל פנים על להבא ביתר הימים שיחיה אותו השי"ת שלא יהיו מקולקלים, וכו', ויעשה לעצמו גדרים, שירחיק עצמו מחבורת אנשים, ושלא לדבר אודות שום איש, ולמי שקלקל בלשונו שחירפו וגידפו יפייסנו, וביתר ימי חייו ישמור את פיו בשמירה, שדיבורו יהיה

סימן כח.

בענין המדבר לשון הרע על חברו נותן לו מצותיו ונוטל עוונותיו

תשכ"ט. ישיבת "תושיה". תפרח.

זכיותיך שלא תאבדנה ממך ולא תרגיש, כי כבר נאמר על אחד מן החסידים שזכרו אותו לרעה, וכיון שהגיעתו הדבר שלח למדבר בו כלי מלא מזמרת ארצו, וכתב אליו הגיעני ששלחת לי מנחה מזכיותיך וגמלתיך בזה.

ואמר אחד מן החסידים הרבה בני אדם יבואו ליום החשבון, וכשמראים להם מעשיהם ימצאו בספר זכיותם זכיות שלא עשו אותם, ויאמרו לא עשינו אותם, ויאמר להם עשה אותם אשר דבר בכם וספר בגנותכם. וכן כשיחסרו מספר זכיות המספרים בגנותם יבקשו אותו בעת ההיא ויאמר להם ברו מכם בעת שדברתם בפלוני ופלוני, וכן יש מהם גם כן שימצאו בספר חובותם חובות שלא עשו וכשאומרים לא עשינום, יאמר להם נוספו עליכם בעבור פלוני ופלוני שדברתם בם, כמו שנאמר והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם חרפתם אשר חרפוך ה'. ועל זה הזהירנו הכתוב

ויקרא (י"ט ט"ז): "לא תלך רכיל בעמך, לא תעמד על דם רעך אני ה'".

ובתרגום אונקלוס: "לא תיכול קורצין בעמך", ובתרגום המיוחס ליונתן: "לא תהוון אזלין בתר לישן תליתאי דהוא קשי הי כחרבא דקטל מן תרין חורפוי למיכול קורצין למעיקא לבר עמך" וכו', ובתרגום ירושלמי שם: "עמי בית ישראל לא תהוון בתר לישנא תליתא על חבריכון".

ופירש רש"י ז"ל: "לא תלך רכיל אני אומר על שם שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים בבתי רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר בשוק נקראים הולכי רכיל הולכי רגילה אשפיי"מנט בלע"ז" וכו', ועיין בדברי הרמב"ן ז"ל והרב החזקוני ז"ל שם.

וכתב בספר חובת הלבבות (שער הכניעה פ"ז דכ"ו ע"ב): "הרף אחי וחמול על